

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 2. januarja 1861.

Slovencom za novo leto!

Novo leto je vsakemu časniku pripravna prilika reči svojo. „Novice“ — po svoji obilni udeležbi pisateljev iz vseh krajev naše domovine v resnici glas slovenskega naroda — imajo nalogo blagostanje in omiko slovenskega ljudstva povzdigniti in se potegovati za pravice njegove. Po pravilu gospoda ministra Schmerling-a je odkritoserčni pa spodobni besedi odperta vereja, ki jo je dozdej zaverala. Posluževali se bomo te pravice brez razujzdanosti možato, in ne bo nam mar za to, ako se vzdigne tu in tam hrup zoper nas; saj vemo, da resnica oči kolje, in da smo se skozi 10 let duševne oterpnosti odvadili vsake ostrejše sapice.

Ne moremo reči, da so naši domorodci do zdaj spali, ne. Vsaki list je prinesel domorodne glase za pravo našega naroda; al če sedaj na koncu preteklega leta vse jeremi-jade pregledamo, bomo vidili, da smo le malo dosegli; naši zdihljeji so razdonéli brez dostojnega uspeha! Očitalo se nam je od mnogih strani, da se preveč vertimo le v enem kolobaru in da le gledé na pravice jezika smo v nemar pustili mnogo družih zadev. Al kdo nam more po pravici to v greh šteti? Bolnik, kateri ima več ran, vendar le za poglavitno rano največ toži. Iskali smo neprenehoma zdravila, pa ga nismo dobili. Dopustite nam, to po zgo-dovini dokazati.

V letu 1848 je prva zarja ustavne svobode zablíščela. Slovenci so se zdramili in obveljava zatertega maternega jezika je bila prva potreba, za katero so želeli pomoči. Kaj se je v teh zadregah počenjalo, ne bomo na dalje popisovali; saj je vsem dobro znano. Čeravno so vse ministerstva od tistega časa „ravnopravnost vseh narodov“ napisovale na vladno čelado, je ravnopravnost slovenske národnosti vendar le ostala — „obljubljena dežela“. Ne bomo popisovali, kolikrat je zadonel glas ravnopravnosti; mislili smo, sedaj in sedaj bomo dosegli, kar pred Bogom in svetom vsakemu narodu gré; al birokratizem nam je poderl naše pravično upanje, ker „Berichti“ so bili vselej taki, da slovenski jezik ni ugoden za kancelije, čeravno še nikdar nikjer se ni primerilo, da bi naši ljudje ne bili gospodov v kancelijah razumeli, kar so jim z domačo besedo dopovedovali. Če pa je jezik za besedo ugoden, kako, da bi za pismo ne bil? To je zastavica, ktere ugibati nam zdrava pamet brani. V šole so nam dali nekoliko slovenskega jezika, pa koliko? Toliko, da se noben nauk ne razlaga v njem, ampak v realkah in gimnazijah se skozi 8 dolgih let z berili vred slovenska gramatika gode v nemškem jeziku! Ni tedaj čuda, da mi Slovenci gledamo na cesarski ukaz od 8. avg. 1859 kakor sveti trije kralji na zvezdo, al zmiraj — zastonj! Kdaj nek in kako nas bo zvezda mila pripeljala do jaslic tistega zakona, ki ne dela razločka med narodom in narodom, ampak kteremu so vsi narodi enaki, ker vsi narodi nosijo ravno tiste bremena davkov in družih dolžnost.

Cesarski diplom od 20. avgusta nam je zagotovil novo dōbo. Stopil je mož iz ministerstva, ki nam je skerčiti hotel cesarjevo pismo tako na malo, da se je vés svet

čudil, ko je začel izdajati postavo za deželne zборе. Namesto da bi bil pot ogladil vsem po enacih pravicah, je delil v njih sedeže po privilegijah, ne pa po ravnopravnosti. Kakošni bi bili državni zbori po njegovem stroji, vsak lahko sam zapopade. Hvala Bogu, da človek, ki ni bil nobenemu po volji, je mesto svoje prepustil možu, čigar volja je, kakor njegovo pred Božičem razglašeno pismo pravi, tudi nemško-slovanskim Avstrijancom dodeliti tiste pravice, ki so podeljene Ogrom in ž njimi združenim deželam.

Svobodno gibanje županij, deželni zbori in državni zbor je tista važna trojica, ki nam obeta bolje, nove čase.

In sedaj nam stopi v spomin, kar je leta 1844 naš Koseski v „visoki pesmi“ pel, ko daje Slovenii govoriti:

Željno prašam zdaj: al smem se šteti med Avstrije stebre,
Ali na zboru držav moja beseda veljá,
Sini slovenski al so v številu zemlje junakov,
Tudi za me razpet al je istorije list? —
Slišim iz neba oglas ponosne Klione grekinje:

Kako, ti dvomiš? mar treseš se clo, ti moja ljubljenska,
Ker ti imena s kervjo Rimec ni pisal in Grek?
Dvigni se, dvombe na stran! prestolu dostojno so bližaj:
Slava je tvoje ime, slava porod in rast;
Zvedi iz mojih ust, kaj bila si svetu od nekdej!

Slovenci! veliko smo jokotali, načivkali smo brez uspeha na cente papirja; sedaj bojo prišli časi, da bo tudi naša beseda veljala v zboru dežel in države. Dōba jokotanja naj neha, le možka beseda veljá. O vzajemni delavnosti vseh narodov avstrijskih ne smemo samo mi biti zaspanci. Kaj pa početi? Prevdarjati je že sedaj treba, ktere možé bomo volili v zборе, ki bojo razsojevali našo srečo ali nesrečo. Le možje rodoljubni, ki naše reve in naše žulje poznajo, možje znane poštenosti, bistrega uma, vajeni v besedi, in ki se ne bojé odkritoserčno govoriti, naj bojo brambovcí naših pravic. Kimovce, hinavce, mevže, izrodnike pustimo drugim.

Prijaznosti do družih narodov nam ni treba še posebno priporočati; saj je to od nekdej prelepa lastnost slovenska; tudi svariti nas ni treba, ne se zaletovati v ptuje pravice, zakaj mi pohlevne ovčice nismo nikdar segale po ptujem blagu in le drugi so se zaletovali v naše tako, da so nam pobrali skor vse, kar je narodovega z nekristjansko pretvezo, da ti njih zaleti peljejo narod naš v izveličanje! Zaostalost našega naroda je žalostna priča tega početja.

Al pozabimo to, kar je bilo. Bolja prihodnost nam je zagotovljena. Te se zdaj veselimo, nikoli pa pozabivši pri-slovice naše, da le sloga jači, nesloga tlači.

To so naše serčne želje ob začetku novega leta — o nastopu nove dōbe mnogonárodne Avstrije. Bog daj srečo!

Kako murbe ravnati, da bomo pridelovali
čedalje več svile.

Večletne skušnje so do dobrega dokazale, da je vpeljanje sviloreje (pridelovanje žide) na Kranjskem in po vseh slo-

venskih deželah mogoče, ker murbe, v pripravi svet sajene, čversto rastejo, svilodi (židni červi) se dobro sponašajo, in pazljivo ravnani svilo posebne vrednosti dajajo. Kar je pa še poglobitno, je to, da so se v naši deželi najzdraviši prihranili in da torej Lahi zarod naših svilodov nenavadno drago skupuje. V Ljubljani so lansko leto Lahi svilne mešičke (kokone) plačevali funt po 4, 5, tudi po 6 gold., po tej ceni pa tudi lot jajčic.

Iz tega vsakter lahko prerajta, kako naglo, namreč v šestih tednih, mu je mogoče obilo denarca si skupiti. V eni sami hiši se je skupilo za prirejenih 156 funtov mešičkov čez 600 gold.; kmetijska družba je skupila tudi za svoj pridelek blizo 400 gold. itd.

Kdor pa želi se s svilorejo pečati, mora prvi ozir imeti na zasajo murb, da mu dajo potrebne klaje za čerčice, o kateri hočem par besed govoriti.

Znano je, da murba ljubi suh, kamnit, peščen, kremenast svet in da ji močviren, ilovat, mahovit svet ni všeč. Murbe se sadijo plitvo, toliko da so korenine zakrite.

Prvih pet do šest let je treba od debla dva do treh čevljev okrog zemljo do korenin prekopati in z dobro udelanim ali s cestnim blatom namešanim gnojem pognojiti, vsako spomlad vse odrastke z debla gladko odrezati, in verhove vsako leto proti na dva do tri pavce konec mesca sušca prirezati.

Bodi si murba cepljena ali pa divjak, na tem je malo ležeče. Cepljenka dá lepše perje, pa tudi več perja, divjak pa prijetnišo klajo, ktera čerčice zdravše ohrani.

Še le po šestem letu se dá pirje za klajo čerčicem rabiti, ko je drevje že kerpko.

Najpripraviš svet murbe saditi so obpotnine. Potov je povsod brez števila; koliko bi se znalo murbinega drevja in klaje za svilorejo zarediti, ako bi se poleg potov po dva do treh čevljev proč na obeh stranéh murbe posadile, in po gori danem svetu prve leta opravljale!

Tako nasajene murbe na soseskinem svetu bi mogle sčasoma vse srenjske ali občinske stroške zalagati, ako bi se vžitek perja vsako leto v najem (štant) dajal.

Zdaj pa prevdarite, ljubi rojaki, ali ni ta moj svet premisljiva vreden. Nam in zanamcom našim je pot pokazana, z malim trudom si velik dobiček prisvojiti.

Kmetijska družba v Ljubljani je že veliko let vedno skerbela, da se je murbino drevje na njenem vertu redilo in po nizki ceni prodajalo; tudi sedaj more manjših drevesc oddati, ker so velike oddane, ali pa velikih oskerbeti od drugod.

Tedaj le jaderno po murbah, da bo slovenska dežela kadaj „židana dežela“ imenovana.

O tatvini sadja.

Gosence in kebri pokončavajo drevje; zajec ga gloda, da vsahne; slana popari cvetje, toča oklesti polne sadunosnice. Al to še niso vsi sovražniki njegovi.

Kar gospodarju veselje pri sadjoreji pa še posebno grení, je to, da mu tat sadje obere. Pri tem je pa naj bolj žalostno to, da ljudje take tatvine večidel še za nobeno pregreho ne derže in se sadjorejcu še celó posmehujejo, ako se grozí, kakor da bi bilo sadje krasti slehernemu pripuščeno.

Sosedje dostikrat k temu ne čerhnejo ne bele ne černe; temveč se še posmehujejo, čeravno vedó, kdo mu je sadje pokradel. Navadno hodijo fantalini, hlapčoni in delavci, ki ponoči marsikaj nerodnega počno, poleti po vertih sadja krast; če le vedó, da ima kak sadjorejec kaj boljšega na svojem vertu, kar posebno obrajta, varuje in s posebnim veseljem pričakuje, da bi dozorelo, bo gotovo v tatinske parklje prišlo.

Marsikdo bi k vsemu temu, da mu je sadje pokradeno, še molčal, da bi mu o tem le ne bilo toliko dreves

pokončanih ali poškodovanih. Al ker tatje najbolj ponoči po ptujem sadji segajo, tudi ne more drugače biti, da sadje z vejami vred polomijo in dostikrat še na take drevesa zadenejo, katerih sadje še zrelo ni; zato se ga drugo jutro vse polno pod drevjem nahaja.

Od kod pa najbolj izhaja to gerdo tatvinstvo? Največ od tod, ker se mladost že v otročjih letih ne vadi, kako se mora ptuja lastnina spoštevati. Vsak človek vé, kako otroci po sadji prežé, zato pa tudi radi na ptuje verte lazijo in sadje poberajo, in če ga pod drevjem ne dobé, ga jamejo z drevja tergati ali klatiti. Tega tatinski otročaji ne zamolcé in veseli domú pridši pripovedujejo od nabranih jabelk ali hrušk. Večkrat sem pri taki priliki stariše vidil, kako so se jim posmehovali in rekli: „Kaj pa, če bi te bil sosed na vertu dobil; našeskal bi te bil, da bi bilo joj!“ Če otročaji pa vendar le preveč pogostoma po sadje v sosedov vert zahajajo, jim stariši le zastran jeze in sovražtva s sosedom to prepovejo, ne pa zastran greha, ki se ga zoper sedmo zapoved božjo udeležijo. Otrok si pri tem pa le misli: „Ne bo me dobil, ne.“ In tako dela od otročjih let do pozne starosti, zakaj česar se Janezek privadi, to tudi Janez dela. —

Otrok se mora učiti cvetlico, jabelko ali hruško na sosedovem vertu ravno tako spoštevati kakor vsako drugo tuje blago; po tem še le se bo v serce njegovo zasadila prava poštenost.

To je važna naloga otroške izreje v cerkvi, šoli in domá pri stariših!

Gospodarske skušnje.

(Koliko narazen naj se sadi pesa). Pridni kmetovavec Okel je skušal v različni daljavi saditi peso za živino in sicer od 30 do 12 pavcov saksebi. In kaj je po večkrat ponovljenih skušnjah najdel? To, da je pridelek najboljši, ako pesa od pese poldrugi čevelj saksebi stoji.

(Kebrov ali hroščev gnoj). Dr. Grouen, vodja gospodarsko-kemijskega oddelka centrale gospodarske družbe v Saksonii, je pokazal lani velikemu gospodarskemu zboru v Beroliau gnoj, ki ga napravlja iz kebrov ali hroščev tako-le:

S kropom poparjenih 1000 vagánov kebrov, ki so mu jih ljudje iz mnogih krajev znosili po 10 grošev vagán, je pometal v velike jame, ko jih je popred pomešal z žgano ilovico in živim apnom (na cent ali 100 funtov kebrov je dal 30 funtov ilovice in 10 funtov apna). Jame je pokril in pokrite imel, dokler kebri niso zgnjili v tej mešanci. Dobil je iz tega okoli 800 centov kebrovega gnoja, ki je veljal kakih 400 tolarjev. Ker pa je cent tega močnega gnoja 20 grošev vreden, se gnojua vrednost te mešance blizo na 600 tolarjev ceni. — Letos bo kebrovo leto; naj se te skušnje v premislek vzamejo!

(Mravlje pregnati) ni boljšega pomočka — pravi nek kmetijsk časnik — kakor perišče divjega lisca al trebelike (Körbelkraut). Kamor to zeliše položiš, ti zginajo mravlje in nikoli več jih ni.

Obertnijska skušnja.

(Kako razsoditi: ali so škrlili ali škerli za streho dobre ali ne). Dobra škrlilna ploša (Dachschiefer) je lepo gladka, prelomljena se kaže gosta, terdna; sicer mora biti tanka, da ne teži preveč strošja. Barva ne dela nobenega razločka, ali so škerli sive, černe, zelene ali pa rudeče. Poglavitna reč je, da se ne sperstenijo rade in se ne lušijo. To se pa tako-le zvé: Zvaga naj se ena ali dvoje plošč, potem pa naj se dajo kuhati četert ure v kropu. Potem jih vzemi iz vode, pa spet zvagaj. Tiste, ki niso sedaj veliko težje, so najbolje; zakaj to je znamenje, da se niso napile veliko vode, tedaj tudi ne bojo razpadle rade. Če pa ploše že v vodi razpadejo, niso celó nič vredne.